

De oesterbanken van Oostende

In: Revue belge de philologie et d'histoire. Tome 29 fasc. 2-3, 1951. pp. 496-512.

Citer ce document / Cite this document :

Desmedt Hilda. De oesterbanken van Oostende. In: Revue belge de philologie et d'histoire. Tome 29 fasc. 2-3, 1951. pp. 496-512.

doi : 10.3406/rbph.1951.2102

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/rbph_0035-0818_1951_num_29_2_2102

ble donc qu'alors les tissus de l'espèce appelée petite-draperie n'étaient pas fabriqués en très grande quantité.

Il existe une petite-draperie en 1416, et il en existe une encore un, un demi-siècle plus tard. Mais quels rapports entr'elles?

Observons tout d'abord que ni l'une ni l'autre n'était war-dée aux rames. L'acte du 27 janvier 1466, comme la rubrique ci-dessus de 1416-1417 l'attestent très clairement. D'autre part, en 1466, la petite draperie est seule à être en partie sèche. C'est cela d'ailleurs, cette singularité qui fait qu'elle est pourvue d'une épithète spéciale.

Enfin, de ce que cette épithète est celle d'une draperie qu'on fabriquait déjà en 1416-1417, on peut déduire que l'une et l'autre eurent les mêmes caractères ou au moins un d'entr'eux, le plus original, le seul original... Comme la petite-draperie, de 1466, celle de 1416 était une draperie sèche ou sèche pour partie.

F. FAVRESSE.

DE OESTERBANKEN VAN OOSTENDE

Een voorbeeld van economische interventie-politiek in de XVIIIe eeuw.

De vooruitgang, die sedert de xvie eeuw in de wetenschap van de sociale en meer in het bijzonder van de economische verhoudingen werd verwezenlijkt, moest mettertijd onvermijdelijk een grondige invloed op de politieke geesteshouding uitoefenen. Reeds in de Middeleeuwen was men niet blind geweest voor het feit, dat de stoffelijke rijkdom de hechte grondslag van de macht van de staat vormde; doch het ontbrak de gezagvoerders nog te zeer aan inzicht in de economische structuur om het hen mogelijk te maken een beredeneerde economische politiek te voeren. Dat noodzakelijke inzicht werd vanaf de xvi^e eeuw mogelijk dank zij de vooruitgang van de wetenschap. Reeds in de xvii^e eeuw heeft het beter begrip van de

economische problemen de gezagvoerders er toe aangezet een bewuste economische politiek te volgen. Indien het staatsgezag in de meeste landen er naar streefde de stoffelijke welvaart en vooral de economische productie aan te wakkeren, was het uiteraard alleen in de landen met stevig gecentraliseerde staatsorganen, dat de economische politiek tot volle bloei kon komen. Het is dan ook geen toeval, dat in Frankrijk, waar de koninklijke macht een onbetwiste meesterschap had weten te vestigen, het Mercantilisme en het Colbertisme de zuiverste en volmaakste vormen van de nieuwe strekking hebben ontwikkeld ⁽¹⁾.

Het is bekend, dat de leiders van de mercantilistische politiek zich schier uitsluitend op de verhoging van de productie in handel en nijverheid toelagden en de landbouw als weinig vatbaar voor verbetering en hogere opbrengst beschouwden ⁽²⁾. Inzake visserij — een enigszins verwante productietak — beperkten de pogingen zich tot de vorming van een nationale vissersvloot, zonder zich nochtans om bijzondere nijverheden, die hiermede in verband stonden te bekommeren. Dat laatste wordt pas het geval sedert nagenoeg het midden van de XVIIIe eeuw. Onder die bijzondere nijverheden, die vooruitgang maakten mag men de oesterkweek rangschikken.

Tot in 1765 was men in de Oostenrijkse Nederlanden voor de aankoop van oesters uitsluitend op de vreemde aangewezen. Het waren hoofdzakelijk Zeeuwse, en in mindere mate Engelse en Franse oesterkwekers, die hier als leveranciers optraden.

Toen reeds mocht het verbruik van bovengenoemd voedingsproduct in onze gewesten aanzienlijk heten. Inderdaad, uit betrouwbare statistische gegevens blijkt, dat de gemiddelde invoer voor de jaren 1763 tot en met 1765, zowat 3624,5 tonnen

(1) HECKSCHER (E. F.), *Der Merkantilismus*, 2 dln., Jena, 1932; HAUSER (H.), *Le système social de Barthélémy de Laffemas*, en *Le Colbertisme avant Colbert*, in *Les débuts du capitalisme moderne*, Parijs, 1932; BOISSONADE (P.), *Colbert. Le triomphe de l'étatisme, 1661-1683*, Parijs, 1932.

(2) Zie, wat meer in het bijzonder de ontplooiing van het Mercantilisme in de Zuidelijke Nederlanden betreft, VAN HOUTTE (H.), *Histoire écon. de la Belgique à la fin de l'Ancien Régime* (RIJKSUNIV. GENT, WERKEN UITG. DOOR DE FAC. V. WIJSBEG. EN LETT., 48 afl., Gent, 1920.)

bedroeg voor een totale waarde van 40.664.. 2.. 6 fl. ⁽¹⁾. Indien iedere ton 2.000 oesters bevatte zouden aldus gemiddeld gedurende die periode 7.249.000 oesters zijn ingevoerd ⁽²⁾.

Het moet dus geenszins verwondering baren, dat enkele particulieren uit de Oostenrijkse Nederlanden, die het uitbaten van de oesterbanken naar het voorbeeld van de Zeeuwse ondernemers, als een zeer winstgevend bedrijf hadden leren kennen, het plan opvatten dergelijke kwekerijen op onze kust aan te leggen.

Het initiatief ging uit van Gent, wat ten andere begrijpelijk is, gezien de grote betekenis van voornoemde stad als handels- en industriecentrum op dat ogenblik.

De eerste stoot in die richting werd gegeven door de gebroeders Jan en Pieter de Loose, twee vooraanstaande Gentse handelaars ⁽³⁾. Weldra wisten ze enkele kapitaalkrachtige personen uit Gent voor hun idee te winnen. Aldus kwam een vennootschap tot stand, waarvan behalve de twee bovengenoemde kooplieden, burggraaf Vilain XIII, Vilain heer van Welle,

(1) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5165, « Relevé du produit des droits à l'entrée des huîtres pendant les années 1763, 1764 et 1765 » ; gedurende het jaar 1763 bedroeg de invoer 3030 7/8 t., in 1764 3783 25/48 t. en in 1765 4059 3/5 t., wat inderdaad een gemiddelde geeft van 3624,5 t.

(2) De inhoud van een ton oesters is niet steeds dezelfde, doch hangt af van de grootte der oesters. Een ton kan 1800 à 1900 grote, 2400 à 2600 middelmatige en 3400 tot zelfs meer dan 4000 kleine oesters bevatten. Wel is er een poging van regeringswege geweest om een ton te bepalen als bevattende 1800 grote of 3000 kleine oesters, dit met het oog op de invoerrechten (zie : *Recueil des Ordonn. des Pays-Bas Austr.*, 3e reeks, dl. IX, blz. 288). Gezien de bezwaren tegen deze maatregel geuit werd de voornoemde ordonnantie reeds op 4 September daarop volgende vervangen door een nieuwe regeling : voortaan werd een ton oesters, wat de tol betreft, geacht gelijk te zijn aan een ton haring of een ton kabeljauw (A. R. Brussel, Raad. van Fin. n° 5165).

(3) Over de gebroeders de Loose, die een der voornaamste plaatsen onder de groothandelaars met buitenlandse betrekkingen te Gent innamen rond het midden van de XVIIIe eeuw en wier bedrijf naderhand door hun weduwen werd voortgezet, bestaat tot nog toe geen studie. Belangrijke gegevens over hen zijn echter voorhanden op het Rijksarchief te Gent, Familiefonds de Loose n° 1784-1785.

Jacques en Jan Baptiste Ryngaut deel uitmaakten. De de Loose's waren in de vennootschap voor de helft, hun geassocieerden elk slechts voor een achtste geïnteresseerd ⁽¹⁾. Als directeur van de onderneming werd een oud zeekapitein, een zekere Constantijn Clays aangesteld. Vanaf dat ogenblik stond de vennootschap bekend onder de benaming « Constantijn Clays en Compagnie ». Op 1 Mei 1765 sloten ze met Jacques van Zuylen, heer van Garsbeke, als eerste commies van de Sint Catharinapolder bij Oostende, een pacht af, waarbij hun een oppervlakte van 1327 roeden, hetzij ongeveer 2 Ha. grond in de onmiddellijke nabijheid van Oostende in cijns werd gegeven ⁽²⁾. Hier werden de oesterbanken, bakken, sluizen, kortom alles aangebracht wat noodzakelijk was voor een doelmatige uitbating van het bedrijf. Het terrein werd omringd met kleine doch stevige dijken en verdeeld in vier verschillende bakken, waarvan twee bestemd waren voor de eigenlijke oesterbanken en de twee overige dienst deden als waterreservoirs. Bij middel van kleine sluizen stonden de bakken niet alleen met elkaar in verbinding, maar kon bovendien het zeewater regelmatig af- en aangevoerd worden, zodat de oesters om de zes uur van vers water werden voorzien ⁽³⁾. Voor het overige was de techniek van het oesterkweken vrij eenvoudig. De kleine oesters werden in Engeland, meer bepaald te Colchester aangekocht en met visserssloepjes naar Oostende overgebracht ⁽⁴⁾. Daar werden ze in de banken geplaatst totdat ze volgroeid en dus ge-

(1) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, notarisacte van 22 Aug. 1767, verleden voor notaris George François Buyck van Gent.

(2) A. R. Brussel, Raad van Fin., ibidem, het cijnscontract wordt vermeld in bovenstaande acte. In het contract gedateerd van 5 April 1766 wordt erkend, dat de cijnspacht feitelijk reeds op 1 Mei 1765 was ingegaan.

(3) A. R. Brussel, Kaarten en Plannen, n° 1180 « Plans du Ravelin de Lansweert et des bancs aux huitres d'Ostende »; BOWENS (J.), *Nauwkeurige Beschrijving der oude en beroemde Zee-Stad Oostende*, Brugge, 1792, dl. II, blz. 139.

(4) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, request v. « Constantin Clays en C^{le} » van 10 Maart 1767; rapport van de Raad van Fin. van 18 Mei 1767.

schikt waren voor het verbruik. Alleen moest men er zorg voor dragen, dat ze over voldoende ruimte en steeds over vers water konden beschikken ⁽¹⁾.

Na het bedrijf te hebben geïnstalleerd, wendde de vennootschap zich tot het centrale bestuur met het doel een exclusief octrooi voor haar onderneming te verwerven. De Raad van Financiën, onder wiens bevoegdheid het verlenen van een dergelijk voorrecht viel, gaf na rijpe overweging zijn toestemming en kende op 1 Juli 1765 aan de maatschappij een exclusief octrooi voor de duur van vijftien jaar toe. T'ezelfdertijd verkreeg de vennootschap de vrijstelling van invoer-tol en alle andere rechten voor de kweekoesters, die ze importeerde, terwijl een gelijkaardige vrijdom haar eveneens werd toegestaan voor al de oesters, afkomstig van haar eigen banken, die ze naar de vreemde zou exporteren ⁽²⁾. Naderhand werd haar in verschillende steden, dank zij het bemiddelend optreden van regeringswege, een vermindering van stadsrechten toegezegd. Voor Gent werd aldus het mijnrecht van vier gulden per ton oesters op twee gulden teruggebracht. Ook aan haar wens om in voornoemde stad over een stapelmagazijn te kunnen beschikken werd een gunstig gevolgd gegeven. Hiervoor werd haar het gebouw van het stedelijk wachtkorps aan de Brugse Poort toegewezen ⁽³⁾.

Aanvankelijk bedroeg de voortbrengst 150 à 160 tonnen per week. Alhoewel de vennootschap over de afzet van de oesters niet te klagen had, was de concurrentie haar vanwege de Zeeuwse oesterkwekers aangedaan toch een voortdurende hinder. Het kwam er dus voor haar op aan, de Oostendse oesters door een nog vluggere en doelmatiger uitbating van de vervoerdienst, in goede voorwaarden aan haar klanten af te leveren om aldus aan de vreemde mededinging het hoofd te kunnen

(1) BOWENS (J.), *o. c.*, dl. II, blz. 139 ; SENNÉ-DESJARDINS (J.), *L'Ostréiculture en France*, Rennes, 1899, blz. 85 en volg.

(2) A. R. Brussel, Raad van Fin., 5161, « Sentiment particulier de trois membres du conseil sur les sollicitations de la société des bancs d'huitres à Ostende ».

(3) S. A. Gent, Serie n° 154 bis, pak n° 29, Reglement van 23 Juni 1766.

bieden. Daarom werden dan ook alle krachten ingezet op het transportwezen. Terwijl de Zeeuwse oesters, de vrijdag of zaterdag te voren ingepakt werden om slechts de woensdag nadien in Brabant aan te komen, zette zij alles in het werk om de Oostendse oesters reeds in de loop van de derde dag in Brabant en in de loop van de zesde dag in Luxemburg of zelfs te Metz af te leveren ⁽¹⁾.

Rond hetzelfde tijdstip, waarop de vennootschap « Constantin Clays en Compagnie » deze nieuwe economische activiteit begon te ontplooiën, gingen ook de Staten van Vlaanderen zich voor de problemen van het visserijbedrijf interesseren. Bij hun overwegingen, aangaande de herinrichting van deze bedrijfstak, die in de Oostenrijkse Nederlanden reeds sedert geruime tijd in verval was, werd de noodzakelijkheid aangevoeld om over een snel en regelmatig verkeer te beschikken, zodat de producten van de nationale visvangst binnen korte tijd in de Brabantse steden konden bezorgd worden. De gebroeders de Loose, die op de hoogte waren van deze besprekingen, vatten het plan op de vervoerdienst van de vis op zich te nemen. Wellicht meenden ze hierin een middel te zien om de transportkosten van hun oesters te verminderen. Langs het centrale bestuur om werden onderhandelingen gevoerd. Zoals het gebruikelijk was wendden de gebroeders de Loose zich allereerst tot de Raad van Financiën. Aan deze laatste maakten ze een memorie over, waarin ze wezen op de noodwendigheid van een degelijk georganiseerde transportdienst voor de vis in de Oostenrijkse Nederlanden en te kennen gaven, dat indien er een tegemoetkoming van overheidswege zou zijn, zijzelf desgevallend bereid waren de uitbating van het vervoer waar te nemen ⁽²⁾. De leden van bovengenoemde raad begrepen het belang van dit initiatief en gingen dadelijk op het voorstel in. Twee afgevaardigden van de Staten van Vlaanderen werden te Brus-

(1) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, request van « Constantin Clays en Compagnie » van 10 Maart; rapport van de Raad van Fin. van 18 Mei 1767.

(2) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5159, « Extrait du Protocole du Conseiller Baudier du Mercredi 3 septembre 1766 ».

sel ontboden, waar een vergadering plaats greep onder het persoonlijke voorzitterschap van Cobenzl, de gevolgmachtigde minister in de Nederlanden ⁽¹⁾.

De verschillende besprekingen, die hierop volgden leverden tenslotte een gunstige uitslag op. Ingevolge de resolutie van 17 September 1766 kwam er tussen de Staten van Vlaanderen en de gebroeders de Loose een overeenkomst tot stand, waarbij aan deze laatste voor de organisatie van het verkeer een vergoeding van 1200 gulden per jaar werd toegezegd. Het contract liep over vier jaar. Jan en Pieter de Loose schaften zich onmiddellijk enkele kleine vaartuigen, zogenaamde « Ventschuyten » aan, die regelmatig de verbinding tussen de kust en de Brabantse steden binnen een tijdruimte van drie dagen moesten verzekeren ⁽²⁾.

Ondertussen baatte de vennootschap met goed gevolg de Oostendse oesterbanken uit. De oesters afkomstig van haar kwekerij werden zowel in Vlaanderen als in Brabant, Luxemburg, Luik, Lorreinen, ja zelfs tot in het gebied van Trier, de Opper-Palts, Mainz en Straatsburg verkocht. Alhoewel ze er in geslaagd was aan de concurrentie van de Zeeuwse ondernemers het hoofd te bieden, wenste ze evenwel nog betere resultaten te bereiken door de vreemde mededingers volledig uit te schakelen. Daarom richtten de vennoten in 1767 een verzoekschrift tot de Raad van Financiën, waarin ze vroegen, dat het centrale bestuur een verbodsbepaling tegen de invoer van vreemde oesters zou uitvaardigen; dit voor de duur van hun exclusief octrooi ⁽³⁾. Ze verklaarden het inzicht te

(1) Als afgevaardigden van de Staten van Vlaanderen werden aangeduid Van Eersel, proost van Sint Baafs en De Marloop, burgemeester van het Brugse Vrije; zie aangaande het verloop van deze zaak R. A. Gent, Resolutiën van de Staten van Vlaanderen, reg. n° 929, fol. 126^v en volg.

(2) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, rapport van de Raad van Fin. van 18 Mei 1767; er wordt vermeld « deux fois vingt quatre heures » dit schijnt foutief te zijn vermits in alle andere stukken er van « trois fois vingt quatre heures » wordt gesproken.

(3) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, request van « Constantin Clays en Compagnie » van 10 Maart 1767.

koesteren hun onderneming te vergroten, om niet alleen de vraag op de binnenlandse markt te kunnen voldoen, maar om ook een deel van de buitenlandse markt te kunnen voorzien. Ze boden zelf aan zich aan bepaalde voorwaarden te onderwerpen, waarvan de voornaamste waren :

1° Vergroting van hun oesterbanken, zodat de opbrengst 300 tonnen per week, hetzij 6.600 tonnen per oesterseizoen zou bedragen.

2° Verkoop van de oesters tegen een vastgestelde prijs van 20 gulden per ton, prijs, die in geen geval mocht worden overschreden.

3° Vervoer van de oesters naar alle steden van Brabant bij middel van de « ventschuyten » tegen een vrachtlloon van één gulden per ton.

De overige bepalingen hadden tot doel de vereiste kwantiteit en kwaliteit te waarborgen ; ook de eerbiediging van de rechten der vismijn werden voorzien.

Op het eind verklaarden de requestanten zich bereid, indien er klachten oprezen tegen de uitsluiting van de vreemde oesters, hun kwekerij over te laten aan degene, die hun hun uitgaven wilde terugbetalen ⁽¹⁾.

Dit eerste verzoekschrift leverde geen gunstige uitslag op. Wellicht voorzag de Raad van Financiën te veel moeilijkheden om op het voorstel in te gaan. Waarschijnlijk ware dan ook die zaak zonder gevolg gebleven had niet omtrent hetzelfde tijdstip een zekere De Beelen, vroeger pensionaris van Oostende, op dat ogenblik auditeur van de Rekenkamer, aan de regering een « mémoire » overgemaakt, waarin hij zekere middelen voorstelde om een snelle verbinding tussen Oostende en Brabant in het leven te roepen, zowel voor het goederenvervoer, als voor het transport van haring en oesters ⁽²⁾. Volgens hem

(1) A. R. Brussel, *ibidem*.

(2) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, « Mémoire contenant les moyens de se procurer une navigation aussi prompte d'Ostende sur le Brabant, que de la Zélande sur le Brabant pour le transport des marchandises combiné avec celui du hareng et des huîtres » ; zie ook het rapport van de Raad van Fin. van 18 Mei 1767.

was de voornaamste hinderpaal het monopolie voor de vervoerdienst, dat een Oostends korps in handen had ⁽¹⁾.

De vrachtprijs op de bijlanders van Oostende, d.w.z. de boten, die door het bovengemeld vervoerkorps aangewend werden, was in 1764 met één vierde verlaagd, zodat hij nog slechts de te dragen onkosten dekte. Die vaartuigen waren echter te log en te zwaar om een snel verkeer mogelijk te maken. Met de hulp van de Staten van Vlaanderen waren onder de leiding van de firma de Loose een aantal « ventschuyten » voorzien voor het vervoer van haring; maar aangezien het haringseizoen slechts zes maanden per jaar duurde en de nationale visserij zich pas in het beginstadium van haar ontwikkeling bevond, waren die schuiten tot dan toe zeer nadelig geweest voor de uitbaters, enerzijds door het gebrek aan voldoende lading, anderzijds door de verplichting tweemaal per week de dienst te moeten verzekeren, zodat de onkosten de opbrengst verweg overtroffen ⁽²⁾.

De « ventschuyten » hadden evenwel als gunstig resultaat, dat de haring van Oostende in de Brabantse steden binnen een tijdruimte van drie dagen werd bezorgd. Er moesten echter volgens De Beelen zekere maatregelen getroffen worden, opdat de uitbating van die kleine scheepjes niet langer nadelig zou blijven voor de directeurs en opdat het vervoer even vlug zou gaan als datgene, dat de Zeeuwen naar Brabant hadden geor-

(1) De nering van de vrije Bijlander- of Binnenlander-Lieden werd opgericht bij ordonnantie van 24 October 1617. Op 1 October 1675 werd door de magistraat van Oostende een reglement voor bovengenoemd vervoerkorps uitgevaardigd, waarin de statuten van de nering waren vastgelegd. Zo verneemt men o.m. dat iedere suppost van de nering moest beschikken over een bijlander of binnenlander, d.w.z. een schip geschikt voor de binnenscheepvaart, en dat ieder op zijn beurt gehouden was de voorhanden zijnde goederen te vervoeren. Verder was het ten strengste verboden met een bijlander zee te kiezen (S. A. Brugge, Gedrukte Placc., deel 3, 1670-1682, n° 58; zie ook BOWENS (J.), o. c., dl. I, blz. 106 en 148).

(2) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, « Mémoire contenant les moyens de se procurer une navigation aussi prompte d'Ostende sur le Brabant, que de la Zélande sur le Brabant... »; rapport van de Staten van Vlaanderen, reg. 929, fol. 200^v en volg.

ganiseerd. Hij merkte op, dat de vennootschap « Constantijn Clays en Compagnie » zich tot de regering had gewend om de uitsluiting van de vreemde oesters te bekomen ; zo haar verzoek ingewilligd werd zou dit — naar zijn mening althans — ten zeerste aan het vooropgezette plan ten goede komen. Immers gedurende de maanden October, November, December, Januari, Februari en Maart zouden de « ventschuyten » aldus 6.000 tonnen oesters naar de Brabantse steden te vervoeren krijgen ; 3.000 tonnen haring in Juli, Augustus, September en 5.000 tonnen winterharing in October, November en December ; daardoor zouden die vaartuigen alvast een verzekerde lading hebben van 14.000 tonnen ⁽¹⁾.

Dat was echter niet voldoende. Men weet, dat sedert ongeveer 1755 de regering min of meer bewust het monopolie van de ambachten zocht te bestrijden, zonder nochtans aan het bestaan zelf van die ambachten te durven raken ⁽²⁾. Het is helemaal in overeenstemming met die politiek, dat De Beelen dan ook voorstelt, dat Jan en Pieter de Loose met het korps van de bijlanders een overeenkomst zouden sluiten, volgens dewelke ze er toe gemachtigd werden om bepaalde goederen in hun « Ventschuyten » te laden, tegen het gewone vrachtlloon van 4 gulden 10 stuivers voor het vervoer naar de Brabantse steden, op voorwaarde aan het voornoemde korps een recognitierecht te betalen.

De directeurs zouden vooraf tegenover de regering de verbintenis moeten aangaan, om :

1° tweemaal per week op vastgestelde dagen en uren gedurende de negen maanden van de visvangst de dienst Oostende-Brabant te verzekeren, zowel voor het vervoer van de vis als voor de andere goederen,

(1) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, mémoire van De Beelen, rapport van de Raad van Fin., van 18 Mei 1767 ; R. A. Gent. Resol. van de Staten van Vlaanderen, reg. 929, fol. 200^v en volg.

(2) VAN HOUTTE (H.), *Histoire économique de la Belgique à la fin de l'Ancien Régime*, blz. 54 en volg. ; VAN HOUTTE (H.), *L'essor économique de la Belgique sous Marie-Thérèse (1740-1780)*, REVUE GÉNÉRALE, (Brussel, 1910), blz. 695.

2° de reis naar Brabant in hoogstens drie dagen te volbrengen,
3° waarborgen te leveren, dat het transport in goede voorwaarden zou gebeuren,

4° de verplichting op zich te nemen dat, niet alleen gedurende het visvangstseizoen, maar ook gedurende de overige maanden April, Mei, Juni, indien er zes tonnen goederen moesten overgebracht worden, zelfs voor één enkele stad uit Brabant, ze het vertrek van de « Ventschuyt » niet langer dan 24 uur zouden uitstellen ⁽¹⁾.

De Beelen legde er de nadruk op, dat de laatste voorwaarde de meest schadelijke was voor de directie van de « Ventschuyten », doch zeer voordelig voor de handel. Hij hoopte, dat de kooplieden uit de Oostenrijkse Nederlanden voortaan die weg zouden verkiezen, boven deze van Zeeland en dat aldus de scheepvaart over Oostende naar Spanje, de Franse havens, Noord-West Engeland, het Noorden en de Baltische Zee er ten eerste zou worden door verhoogd.

Bovendien ware het wenselijk, dat Jan en Pieter de Loose pachters werden van het ponton van Oostende bij de sluizen waarvan de opbrengst aan de stad Oostende ten goede kwam. De magistraat zou er moeten toe gemachtigd worden om het ponton aan de de Loose's voor zes jaar te verpachten tegen een prijs, berekend naar de gemiddelde opbrengst van de laatste tien jaar ⁽²⁾.

De Beelen besloot zijn « mémoire » met de volgende voorstellen :

- 1) uitsluiting van de vreemde oesters,
- 2) het sluiten van een overeenkomst tussen de bijlanders van Oostende en de gebroeders de Loose,
- 3) het in pacht geven van het ponton van Oostende voor 3 of 6 jaar zonder de stadsinkomsten te verminderen,

(1) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, « Mémoire contenant les moyens de se procurer une navigation aussi prompte d'Ostende sur le Brabant, que de la Zélande sur le Brabant », rapport van de Raad van Financiën van 18 Mei 1767 ; R. A. Gent, Resol. v. d. Staten van Vl., reg. 929, f° 200 en volg.

(2) A. R. Brussel, ibidem ; R. A. Gent, ibidem.

4) verplichting voor de directeurs om desgevallend met 6 ton goederen voor één enkele stad in Brabant te vertrekken,

5) het zoveel mogelijk uit de weg ruimen van de hinderpalen gedurende de reis.

Korte tijd nadien stuurde de Loose in naam van de vennootschap een nieuw request aan de regering; ditmaal drong de suppliant er op aan dat een voorlopig verbod tegen de vreemde oesters zou worden uitgevaardigd ⁽¹⁾.

De Loose scheen trouwens op de hoogte te zijn van de voorstellen van De Beelen. Hij was bereid zich aan de voorwaarden te onderwerpen; alleen over het pachten van het Oostends ponton repte hij geen woord ⁽²⁾.

Deze keer betoonde de Raad van Financiën zich toeschietelijker. Het gebruikelijk onderzoek werd ingesteld.

Het verzoekschrift van de Loose en het « mémoire » van De Beelen werden naar de Staten van Vlaanderen doorgestuurd, die er een gunstig advies over uitbrachten ⁽³⁾. Op de vraag van de Raad van Financiën of de de Loose's zouden toestemmen in de verbeurdverklaring van hun oesterbanken bij niet naleving van hun verplichtingen, antwoordden deze laatsten, dat ze niet de enige geïnteresseerden in die onderneming waren. De uitbating van de « Ventschuyten » belangde hun evenwel alleen aan. Om hun goede wil te betonen, waren ze bereid een waarde van 25 à 50.000 gulden in borg te geven. Zo dit niet volstond verklaarden ze zich desgevallend accoord met de verbeurdverklaring van de helft der oesterbanken, die hun private eigendom vormde ⁽⁴⁾.

In de Raad van Financiën werd geen eensgezindheid bereikt. De enen spraken zich uit voor het voorlopig verbod van de vreemde oesters, althans nadat een overeenkomst met het Oos-

(1) A. R. Brussel, Raad v. Fin., n° 5161, niet gedateerd request van Jean en Pierre de Loose; zie ook het rapport van de Raad van Financiën van 18 Mei 1767.

(2) A. R. Brussel, ibidem.

(3) A. R. Brussel, ibidem, rapport van de Staten van Vlaanderen van 21 April 1767; zie ook rapport van de Raad van Financiën van 18 Mei 1767.

(4) A. R. Brussel, ibidem, rapport van de Raad van Financiën van 18 Mei 1767.

tends vervoerkorps zou zijn bereikt en de vennootschap haar oesterbanken zou hebben vergroot; de anderen waren er radicaal tegen gekant.

De gouverneur generaal trad het voorstel van de eersten bij; in geval van tekortkoming eiste hij de confiscatie van de helft der oesterbanken ⁽¹⁾. Het kwam er nu op aan de voorwaarden te vervullen. De Grysperre, een lid van de Geheime Raad werd afgevaardigd om een schikking met het Oostendse vervoerkorps te treffen.

Bij zijn aankomst in Oostende liet hij een vergadering bijeenroepen. Jammer genoeg waren, op dat ogenblik, de deken van het vervoerkorps en de twee eerste gezworenen afwezig. De atmosfeer was zeer geladen. Sedert een veertiental dagen hadden de Brugse schippers hun Oostendse collega's opgestookt door hen de zaak zo voor te stellen, alsof Jan en Pieter de Loose met hun « ventschuyten » niets anders nastreefden, dan hun stilaan al hun bestaansmiddelen te ontnemen ⁽²⁾.

De houding van de Brugse schippers is zeker uit te leggen door de anti-corporatieve politiek, die door de regering op dat ogenblik werd gevolgd. Ofschoon de centrale organen meestal zorgvuldig vermeden tegen de ambachten in het algemeen op te treden, toch waren in de laatste jaren de voorrechten, die aan de vrije handel en nijverheid waren verleend zo talrijk geworden, dat ze niet anders dan ontstemming bij de ambachten konden veroorzaken ⁽³⁾. Het zaad van wantrouwen, dat door de Brugse schippers bij hun Oostendse collega's werd gezaaid viel in geen onvruchtbare grond. Het kostte de Grysperre gans zijn rijke gave van diplomatie om de vooringenomenheid van de schippers enigszins tot bedaren te brengen. Ten slotte werd een mondeling accoord bereikt ⁽⁴⁾.

(1) A. R. Brussel, *ibidem*.

(2) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5162, rapport van de Grysperre van 28 Mei 1767.

(3) VAN HOUTTE (H.), *Hist. écon. de la Belgique à la fin de l'Ancien Régime*, blz. 54 en volg.; VAN HOUTTE (H.), *L'essor écon. de la Belgique sous Marie-Thérèse (1740-1780)*, blz. 694 en volg.

(4) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5162; de volgende zinsnede uit het rapport van de Grysperre geeft op zeer suggestieve wijze de mentali-

Behoudens hier en daar een kleine wijziging droegen de voorgestelde artikels de goedkeuring van het centrale bestuur weg ⁽¹⁾.

Inmiddels had de vennootschap vergrotingswerken aan de oesterbanken laten uitvoeren. Twee afgevaardigden van de Oostendse stadsmagistraat, vergezeld van twee deskundigen, gingen de toestand van de kwekerij ter plaatse onderzoeken. Ze vonden de inrichting zeer degelijk georganiseerd. Er waren twee banken voorhanden: de ene bestond uit 24 bedden, terwijl de andere er 16 telde. Ieder bed van de eerste bank kon 69 tonnen oesters terzeldertijd bevatten; deze van de tweede bank konden elk 61 tonnen dragen, dit op een hoogte van 9 duim; hetgeen een totaal gaf van 2.632 tonnen ⁽²⁾. De banken waren voortreffelijk gebouwd: de dijken en sluizen er rond waren stevig genoeg om de oesters zowel tegen de hevigste winden als tegen de getijden te beschermen. Er konden inderdaad jaarlijks 6.000 tonnen oesters voortgebracht worden, hetgeen meer dan voldoende was om in de behoeften van het land te voorzien ⁽³⁾. Vermits de gebroeders de Loose en de vennootschap aan al de gestelde eisen hadden voldaan, werd eindelijk op 9 September de voorlopige verbodsbepaling tegen de invoer van vreemde oesters uitgevaardigd ⁽⁴⁾. Vanaf dat ogenblik konden de Oostendse oesterbanken zich volop beginnen ontwikkelen, zonder nog langer

teit van die mensen en het verloop van de vergadering weer: « Il sembloit que je leur arrachais l'âme en arrêtant ces articles sur lesquels ils ne peuvent faire de convention par écrit pour ne point s'exposer aux brutalités de la généralité de leur corps, qui crioit au feu et se croioit perdu; mais cela passera à titre de convention verbale, qui servira de base à la disposition à faire par le gouvernement à laquelle les batteliers se soumettront sans remittance et par ce moien les jurés et anciens seront à couvert vis à vis de leur suppots grossiers en leur insinuant qu'il n'y a rien à repliquer aux intentions du gouvernement... ».

(1) A. R. Brussel, *ibidem*, rapport v. d. Raad van Fin. van 8 Augustus 1767.

(2) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5161, rapport van de afgevaardigde schepenen van 2 September 1767.

(3) A. R. Brussel, *ibidem*, rapport van de Oostendse stadsmagistraat van 7 September 1767.

(4) A. R. Brussel, *ibidem*, n° 5162, ordonnantie van 9 September 1767.

buitenlandse concurrentie te moeten vrezen. Statistische gegevens zijn in het bijzonder voor Gent voorhanden. Ze wijzen in verband met de invoer van oesters aan, dat voor de periode gaande van 1767 tot 1780 er zowat 9.925,5 tonnen oesters werden ingevoerd, hetzij een gemiddelde van 763,5 tonnen per jaar ⁽¹⁾. Indien men de vergelijking maakt met de invoer van oesters in dezelfde stad voor de jaren 1755-1765, tijdperk waarin uitsluitend vreemde oesters werden geïmporteerd, constateert men, dat er in totaal 7370,5 tonnen binnenkwamen hetzij een gemiddelde van 737 tonnen per jaar ⁽²⁾. De jaarlijkse invoer van de Oostendse oesters is dus iets hoger en schijnt er op te wijzen dat voor Gent althans, de maatschappij « Constantijn Clays en Compagnie » ruimschoots in staat was aan de vraag te voldoen.

Of de vennootschap altijd en overal aan de vereiste voorwaarden heeft beantwoord, valt echter te betwijfelen. Soms wordt geklaagd over een tekort aan oesters ; zo bijvoorbeeld door de magistraat van Oostende. In dat geval wordt van regeringswege aan « Constantijn Clays en Compagnie » het bevel gegeven wekelijks vooraf twee tonnen oesters aan de Oostendse vismijn te bezorgen ⁽³⁾.

Ook rees er meer dan eens protest op tegen de slechte kwaliteit en zelfs tegen de te hoge verkoopprijzen van de oesters. Aldus dienden de stadsmagistraat van Ieper en deze van Oostende respectievelijk in 1768 en in 1771 klachten hiertegen in bij het centrale bestuur. De vennootschap, door de Raad van Financiën ter verantwoording geroepen, verdedigde zich en trachtte haar goede trouw te bewijzen aan de hand van voor haar gunstige getuigenissen ⁽⁴⁾.

(1) S. A. Gent, serie 509 n° 1, Rekeningen van de Rechten op de Oesters 1755/56-1795/1796.

(2) S. A. Gent, ibidem,.

(3) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5169, decreet van 14 October 1771 ; zie ook S. A. Gent, serie 154 bis, Koophandel en Nijverheid, pak n° 29, zelfde acte van 14 October 1771.

(4) A. R. Brussel, ibidem, n° 5163, schrijven van 10 December 1767 gericht tot de Raad van Financiën ; idem van 18 Febr. 1768 ; n° 5169,

Wat de uitbating van de « Ventschuyten » betreft, wordt in 1771, gezien het gunstig advies hierover door de Staten van Vlaanderen uitgebracht, het contract tussen voornoemde instantie en de gebroeders de Loose voor een termijn van drie jaar hernieuwd ⁽¹⁾.

Het exclusief octrooi van de vennootschap « Constantijn Clays en Compagnie » werd daarentegen, in 1780 niet meer verlengd. De reden zal wel te zoeken zijn in het feit, dat de centrale regering er weinig voor voelde een reeds levensvatbare, ja bloeiende nijverheid te blijven beschermen tegen het blijkbaar belang van de algemeenheid in. De oesterkweek kon als gevestigd beschouwd worden, en dus was het van regeringswege begrijpelijk dat het voortaan aan eenieder toegelaten werd oesterbanken aan onze kust aan te leggen.

Dadelijk namen enkele onderdanen uit de Oostenrijkse Nederlanden de gelegenheid te baat om een dergelijke onderneming op te richten. Judocus Clemmen, een rijk industrieel uit Gent, liet een oesterkwekerij in de nabijheid van Oostende aanleggen ⁽²⁾. Ook een zekere Pierre Pollet, burgemeester van Blankenberge, volgde het voorbeeld van « Constantijn Clays en Compagnie ». Zijn oesterbanken en kreeftenreservoir werden eveneens nabij Oostende aangebracht. De vrijdom van invoer-tol en alle andere rechten werd hun toegestaan op de oesters en kreeften, die ze importeerden om in hun banken te worden geplaatst, alsook de vrijstelling van alle rechten voor de export van hun oesters naar het buitenland ⁽³⁾.

In 1782 richtten Willaert De Bare, een handelaar uit Brugge, en zijn vennoten op hun beurt, een request tot de Raad van Financiën, waarin ze dezelfde voorrechten vroegen voor de oesterbanken, die ze wilden oprichten. Tevens verzochten ze

schrijven van de stadsmagistraat van Oostende gericht tot de Raad van Financiën van 4 October 1771 ; zie ook S. A. Gent, serie 154 bis, pak n° 29.

(1) A. R. Brussel, ibidem, n° 5146, rapport v. d. Raad v. Fin. v. 20 April 1771 ; R. A. Gent, Resol. v. d. Staten van Vl., reg. 929, fol. 149-152.

(2) Zie over Judocus Clemmen, oprichter van de eerste katoendrukkerij en ververij te Gent, het artikel van Prior in de *Biogr. Nationale*, deel V, kol. 143-145.

(3) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5169, schrijven gericht tot de tolbeambten van Oostende d. d. 26 Juli 1780.

om een exclusief octrooi voor de uitbating van een kreeftenkwekerij ⁽¹⁾. Of dit laatste hun is toegestaan is niet te zeggen. De bronnen ontbreken in dat opzicht.

Wat er van weze, het heeft voor de beoordeling van de onderneming, die door « Constantijn Clays en Compagnie » in gang werd gezet slechts een betrekkelijke betekenis. Het ware historisch belang van het initiatief, dat door die Gentse handelslieden te Oostende inzake oesterkwekerij werd genomen, ligt eerst en vooral in het feit, dat daardoor een nieuwe nijverheid in ons land werd gevestigd, die nu nog een plaats, hoe bescheiden ook, in onze nationale productie inneemt.

Bovendien toont de houding van de regering, en meer in het bijzonder van de Raad van Financiën aan, met welke krachtdadigheid zij het persoonlijk initiatief, dat er toe strekte nieuwe bronnen van productie in ons land te openen, heeft gesteund. Het is vooral merkwaardig te zien, dat men in de hoge regeringskringen niet heeft gearzeld steun te verlenen op een gebied, zoals dit van de oesterkwekerij, dat eigenlijk buiten de gewone nijverheid gelegen was. Dat de Raad van Financiën in die omstandigheden op zulke wijze is opgetreden vormt een bewijs te meer van het overtuigd protectionnisme, dat zijn handelspolitiek beheerste. Niet minder sprekend is de weigering het monopolie te hernieuwen zodra de nieuwe nijverheid een verzekerd economisch bestaan schijnt te hebben verworven. Het ging er dus de Raad van Financiën niet om particuliere belangen te dienen noch zelfs particuliere verdiensten langer te beschermen, dan strikt noodzakelijk was voor het staatsbeleid. Door die wijze politiek bewees de centrale regering van de xviii^e eeuw en meer in het bijzonder de Raad van Financiën hoezeer ze de behoeften van hun tijd begrepen. Daar ligt het belang van de rol, die ze in de tweede helft van de xviii^e eeuw hebben gespeeld. Dank zij hun optreden werden ten dele althans de grondslagen gelegd voor de xix^e eeuwse industrialisatie van België.

Gent, 1949.

Hilda DESMEDT
Aspirante N.F.W.O.

(1) A. R. Brussel, Raad van Fin., n° 5150, request van Willaert De Bare en Compagnie, van 4 Juli 1782.